

JERONIMOVİ PROSLOVI VLASTITI BIBLIJSKOM TUMAČENJIMA

MARIJAN MANADAC

UDK 22.01

Franjevačka teologija Makarska

Izvorni znanstveni rad

Uspomeni O. J. Fućaka, hrvatskoga bibličara

Već smo u prvoj knjizi o Jeronimu kratko svratili pozornost na neke njegove proslave. Svi su Jeronimovi uvodi doista velike vrijednosti kada se o dnjega samoga žele dobiti neposredni i pouzdani podaci o njegovu radu, životu i učenju. Uglavnom je Jeronim uvriježio predgovore u kršćansko teološko pisanje. Za to je možda imao više poticaja. Ovdje spominjemo proslave u Lk 1,1-4 i na početku starozavjetne Sirahove knjige. Jeronim je za proslav rabio riječi: *praefatio*, *prologus* i *prooemium*. Nije teško zapaziti da su dvije zadnje grčkoga podrijetla. Osvjedočeni smo da je Jeronim dobrano pridonio da se ta dva grcizma ustale u kršćanskome latinskome rječniku.

U ovome se radu — za koji nemamo prave pomoći s bilo koje strane i koji sastavljam esejistički — omeđujemo na proslave s kojima je Jeronim započinjao razglabati knjige obaju zavjeta.¹ Jeronim se već kao

---

¹ Najprije navodimo izdanja gdje se nalaze pregledani proslavi. Potom bilježimo stranice na kojima su otisnuti. Biblijske knjige skraćujemo po Vulgatinu načinu. Ovo su izdanja: PL, 24 (izd. 1863.); 25 (izd. 1884.) i 26 (izd. 1884.); *Corpus christianorum, series latina* (=CCL), 76; *Sources chrétiennes* (=SC), 242 i 323. Mjesta su ovo: *In Os*; PL, 25, 815A-820B; CCL, 76, 1-5; *In Jl*; PL, 25, 947A-950A; CCL, 76, 159-160; *In Am*; PL, 25, 989A-990A; CCL, 76; *In Ab*; PL, 25, 1097-1100A; CCL, 76, 349-351; *In*

rimski učenik uputio u taj znanstveni postupak. Već je tada bez dvojbe zapazio veliko značenje komentara pomoću kojih su profani tumači otimali zaboravnu i nerazumijevanju slavna klasična djela. Vjerojatno je Jeronim upravo te komentare imao pred očima kada je na jednome mjestu spomenuo "zakone" koji važe za "tumačenja". Jedan od tih "zakona" i naznačuje. Veli da tumačitelj u svome obrazlaganju donosi "razna mišljenja". Kod toga "autore" s njihovim "imenima" nekada prešućuje, a nekada spominje. Potom Jeronim ističe da spada na "čitatelja" koji čita tumačenje "odlučiti" što će u raznolikosti kao "najbolje odabrati".²

Razumije se da je komentarski "zakon" koji Jeronim izrijeком navodi po sebi vrijedan i razuman. Ali je Jeronim s njime i sam imao neprilike. Često "čitalac" njegova tumačenja nije bio dovoljno upućen pa je mišljenje koje bi Jeronim istaknuo kao moguće ili ga čak osobno odbacio pripisao upravo Jeronimu i tako su nastajali sporovi. Držimo da se isto dogodilo i velikome Jeronimovu učitelju Origenu. Što je navodio kao tuđe mišljenje uzelo bi se za njegov nauk. To spomenusmo da se vidi kako tumač ne griješi ako kod raznih mišljenja kaže i svoje.

Jeronim svjedoči³ da ga je od rane "mladosti" obuzeo silni "žar" i "čeznuće" za Svetim pismom. Upravo je gorio od nastojanja da se domogne "spoznaje" pohranjene u Bibliji. Jeronim tu spoznaju označuje "otajstvenom". Znamo da kazuje istinu. Tek što je dokončao svoje rimsko učenje u Trieru je pronašao Hilarijeva biblijska izlaganja i osobno ih prepisao za vlastitu knjižnicu. Dok je boravio u Kalcidijskoj pustinji tražio je od zapadnih prijatelja da mu pošalju Reticijeve pojašnjenja *Pjesme nad pjesmama*. Jeronim na jednome mjestu kaže da ga je spomenuti mladenački žar za Pismima držao "trideset godina". Pojašnjavajući Pisma Jeronim nije bio lijen, spor ili mlitav. Sam priznaje

---

Jn; PL, 25, 1117B-1120B; CCL, 76, 377-379; SC, 323, 160-169; *In Mic*; PL, 25, 1151C-1154A; CCL, 76; *In Nh*; PL, 25, 1231A-1232B; CCL, 76, 525-526; *In Hab*; PL, 25, 1273A-1276A; CCL, 76, 579-580; *In Sph*; PL, 25, 1337B-1338B; CCL, 76; *In Ag*; PL, 25, 1387B-1388C; CCL, 76; *In Zc*; PL, 25, 1415D-1418C; CCL, 76, 747-748; *In Mh*; PL, 25, 1541B-1544A; CCL, 76, 901-902; *In Is*; PL, 24, 17A-22A; *In Jr*; PL, 24, 705A-708A; *In Dn*; PL, 25, 491A-494B; *In Mt*; PL, 26, 15A-22A; SC, 242, 60-71; *In Gal* PL, 26, 331B-336A; *In Eph*; PL, 26, 467C-472C; *In Tit*; PL, 26, 589B-590C; *In Phl*; PL, 26, 635D-638D.

² *In Jr*; PL, 24, 707A.

³ *In Ab*; PL, 25, 1097A-1098B; CCL, 76, 349-350; *In Jl*; PL, 25, 948B; CCL, 76, 160; *In Jn*; PL, 25, 1119B-1120A; CCL, 76, 379; SC, 323, 166; *In Zc*; PL, 25, 1418B; CCL, 76, 748; *In Is*; PL, 24, 20B; *In Mt*; PL, 26, 20C; SC, 242, 70; *In Gal*; PL, 26, 332B.

da je "trčao dugim poljem" biblijskih knjiga. Da bi se oboružao "dostojnim" znanjem koje je neophodno kada se tumače Pisma, Jeronim ponavlja da nije žalio proliveni "znoj". Na tome se "velikome poslu" i "trudu" beskrajno "znojio". Unatoč tome, skromno ispovijeda da mu je "učenost" zapravo "nikakva" ili "mala". Jednom se nimalo nije stidio kazati da je nakon svega ipak osobno i životno spoznao sokratovsku izreku kako napokon "zna da ne zna".

Jeronim se prosudbom osvrće i na vlastitu duhovnu "nadarenost". Bez stida i srama priznaje da je u tome pogledu "osjećao slabost svojih sila". Sebi na području umnosti nije dopuštao "bahatost" niti je imao preveliko "pouzdanje" u oštrinu svoje pameti. Zato je "od mladosti" bio pun poštovanja prema "predima" i "pretečama" koji su neštedimice u znanosti trošili svoju "oštroumnost". Jeronim je vodio brigu o radovima ljudi koji su pisali "prije njega". Od rane dobi nije "nikada prestao čitati učene ljude". Stalno je učene "pitao što nije znao". Jeronim iskreno primjećuje da nije "poput većine ljudi" za "učitelje" htio imati "samoga sebe". Jeronim je zaista puno čitao i "najveći dio pročitanoga sačuvao u svojoj pameti".⁴

Bez pretjerivanja se smije kazati da je Jeronim vrsno poznao kršćanske pisce koji su pred njim tumačili biblijske knjige, što ih je i sam izlagao. Po sjećanju nabrajamo autore koje kao čitane Jeronim spominje u svojim predgovorima. To su: Origen, Apolinar, Didim, Euzebije Cezarejski, Euzebije iz Emese, Pijerije, Teofil Antiohijski, Mario Viktorin, Viktorin Ptujski, Teodor Heraklejski, Hilarije i Fortunacijan. Sam taj popis pokazuje zaista široku teološku i biblijsku Jeronimovu naobrazbu. Jeronim je jednako čitao grčke i latinske crkvene pisce. Nije se zaustavljao ni pred kojim razdobljem. Možemo dodati da se najveći dio onoga što je čitao tijekom vremena izgubio. Često je jedino Jeronim sačuvao uspomenu na djela koja je spomenuo. Ali on nije čitao samo kršćanske pisce. Izrijekom kaže da je učio i od "židovskih učitelja".⁵ Mislimo da je po tome izniman u svekolikome ondašnjem kršćanstvu. Možda je samo Origen posezao za židovskim vrelima. Drugi su uglavnom zaboravili židovski jezik pa se nisu ni mogli služiti židovskim spisima. Jeronim je i Pismo prevodio sa židovskoga.

---

⁴ *In Os*; PL, 820AB; CCL, 76, 5; *In Is*; PL, 24, 20B; *In Mt*; PL, 26, 20B-22A; SC, 242, 66-70; *In Gal*; PL, 26, 332B-333A; *In Eph*; PL, 26, 469C.

Jeronim je jasno uočio da se Biblija oblikovala tijekom opće ljudske povijesti. Zato postoje sveze između Pisma i općih ljudskih zbivanja. Otuda je Jeronim zaključio kako i "svjetovni spisi" mogu pomoći da se valjano razjasni sveti tekst. Jeronim kaže da "krajnja nužnost" traži poznavanje svjetovnih djela i da to nije zahtjev nikakvoga hira ni "vlastite volje". Bez znanja djela koja su pisali grčki i latinski pisci, ali isto tako i autore "drugih naroda",⁶ ne da se kako dolikuje osvjetliti svaki biblijski dio. Jeronim se dosta često u svojim proslovima sjeća profanih pisaca koji su mu pomogli pri njegovim biblijskim komentarima. Nama su oni uglavnom nepoznati. Stoga ih ni ne spominjemo po imenu.⁷

Jeronim je dobro znao da ni najveća učenost nije dovoljna da netko valjano tumači svete knjige. U tu je svrhu najprije potrebno čisto "srce". Samo je čovjeku takva srca obećano da će "gledati Boga". Jasno je da Jeronim kod toga polazi od Mt 5,8. Na istome se mjestu⁸ i u istu svrhu također poziva na Iz 6, 6-7. Jeronim ističe da "ugljen sa žrtvenika" mora egzegeti "očistiti usne" kako bi dostojno tumačio Božju riječ. Nema dvojbe da su i za Jeronima "srce" i "usne" slika i usporedba. Izražavaju čovjekovu nutrinu i umnu djelatnost. Inače znamo da je Jeronim svoja djela kazivao pisarima u pero. Trebale su mu čiste "usne" da iz čista "srca" reknu valjano tumačenje.

Jeronim je gotovo u svim svojim proslovima usrdno tražio od onih kojima je dotično djelo posvećivao da se za nj mole kako bi dobro obavio poduzeti posao. Tu njegovu želju ne uzimamo za stilski način govora. Jeronim je cijenio molitvu i znao koliko mu je nužna za komentarski rad. Jeronim je jasno izrazio za koju će se svrhu moliti njegovi znanci i prijatelji. To je zato kako bi "zavrijedio" da se Duh Sveti udostoji "doći" k njemu. Jeronim se ufao da će ga Božji Duh nadahnuti kojim će načinom razjasniti Pisma. Stoga sam sebe sokoli da "razvije jedra tumačenja" da ih može puniti dah Duha Svetoga.⁹

⁵ *In Os*; PL, 25, 820B; CCL, 76, 5.

⁶ *In Dn*; PL, 25, 494AB.

⁷ *In Dn*; PL, 25, 494A.

⁸ *In Ab*; PL, 25, 1097AB; CCL, 76, 349.

⁹ *In Zc*; PL, 25, 1418B; CCL, 76, 748; *In Jn*; PL, 25, 1117B; SC, 323, 160; CCL, 76, 377; *In Phl*; PL, 26, 638C.

Jeronim je u Bibliji našao mjesta iz kojih je zaključio da je Krist naredio istraživati Pisma. On želi "poslušati" te "Kristove zapovijedi". U tu svrhu Jeronim navodi Gospodnju riječ: "Istražujte Pisma" (Iv 5,39). Jednako citira: "Tražite pa ćete naći" (Mt 7,7). Te se naredbe sudbonosne. Tko ih ne provede u djelo "luta" jer "ne pozna Pisma ni Božju istinu". Tu se Jeronim oslanja na Mt 22,29. U nastavku se poziva na Pavlovu tvrdnju da je "Božja istina" koju treba naći da ne budemo u zabludi Krist koji je "Božja mudrost" (1 Kor 1,24). Po Jeronimu, treba istraživati Pisma da se upozna Krist jer samo se tako stječe puna Božja istina i njegova sva mudrost. Jeronim dodaje da "ne pozna Božju moć i njegovu mudrost tko ne pozna Pisma". Tu uspostavlja svoju osnovnu tvrdnju: "Nepoznavanje Pisma, nepoznavanje je Krista". Jeronim bi htio da Gospodin u njegovim tumačenjima i na "njegova usta" u obrazlaganju pruži "svoju misao". Pisma su Kristova "parnica". Jeronim u poslu želi biti sluga i obaviti svoj "službenički dug".¹⁰

I te kako je Jeronim bio svjestan¹¹ da nije lako tumačiti Bibliju. Držao je da je Pismo "zapečaćena knjiga". Njzinu je čitaču "pred očima veo". Jedva se može naći uman čovjek koji će svojim silama shvatiti Pismo. Treba da mu se "kod čitanja" s Pisma skine "zastor". Jeronim najprije navodi Hošeino mjesto: "Tko je pametan da to shvati i kada shvati da to razumije?" (Hoš 14,10). Potom sa psalmistom vapi: "Skinij veo s mojih očiju" (Ps 118,18). Otajstvenu svetopisamsku knjigu ne može svatko s razumijevanjem i korišću čitati. Jeronim ističe da se to bez dvojbe odnosi na "puk" koji se naziva "narodima". To je uobičajeni način govora kojim se označuju pogani bez razlike na jezik i narodnost. Ti narodi ne poznaju "slova" s kojima je napisana "knjiga" koju zovemo Biblijom. Poganski narodi nisu "naučili svetopisamska slova". Zato ne mogu "čitati" Pismo. Oni mogu poznavati hebrejski i grčki alfabet, ali im samo to ne omogućuje da sa shvaćanjem čitaju Pismo. Za njegovo čitanje nije presudno znanje hebrejskih i grčkih slova. Poganima je Pismo zatvoreni i zapečaćeni spis.¹²

Po Jeronimu, u mnogo povoljnijemu položaju nisu ni Židovi. Ipak prizna da oni u svojim rukama "drže proroke". Unatoč tome, ne razumiju proročka djela. To je "razumijevanje" u vlasti kršćana. Židovi se razmeću

¹⁰ *In Is*; PL, 24, 17B; *In Mt*; PL, 26, 17B; SC, 242, 62; *In Dn*; PL, 25, 492A.

¹¹ *In Os*; PL, 25, 815A-817B; CCL, 76, 1-2; *In Ab*; PL, 25, 1097AB; CCL, 76, 349.

¹² *In Is*; PL, 24, 19A.

da poznaju Pisma. U biti ih ne razumiju. Ona su i za njih "zapečaćena knjiga". Biblija je pred Židovima zatvorena jer "nisu prihvatili Krista".¹³ Jeronim sve to izvodi iz Iz 29, 11-12. Pogani ne poznaju Krista. Židovi su ga odbacili. Zato ni jedni ni drugi ne mogu čitati Pisma koja za njih ostaju pod pečatom. Osim Krista nema "nikoga" tko "može razotkriti otajstva" sadržana u Pismu. Samo on "ima ključ" za to djelo. Jeronim¹⁴ kao potporu svoje tvrdnje navodi Iv 6, 27 gdje piše da je Krista "opečatio Bog Otac". Sigurno želi reći da jedino Isus ima moć tumačiti Pisma. Pisma govore o Kristu. Zato ih on može tumačiti. Jeronim izrijekom kaže¹⁵ da je Gospodin "nadahnuo proroke". On je u njima kao "u svojim slugama već unaprijed zabilježio crte buduće istine". Prorok je Kristov "pralik". Radi toga "nitko" od Krista "ne može biti bolji tumač njegova pralika". Primjerom iz Mt 12,38-41 Jeronim pokazuje kako se Isus poziva na Jon 1,17 i 2,1 i tako tumači Pismo.

Ovdje na trenutak ostavljamo neposredno Jeronima i s nekoliko navoda nešto potanje osvjetljujemo svezu između Krista i Biblije. Na putu u Emaus učenicima koji su izgubili nadu jer sami u prošleme vremenu kažu da su se bili "nadali" (Lk 24,21) Isus pojašnjuje Pisma. Evanđelist ističe da je kod toga "počeo od Mojsija te, slijedeći sve proroke, protumačio što se na njega odnosilo u svim Pismima" (Lk 24,27). Učenici su nakon Isusova biblijskog razlaganja, izjavili da je u njima "gorjelo srce" dok im je "putem govorio i tumačio Pisma" (Lk 24,32). U Iv 5,47 Gospodin veli da je "Mojsije o njemu pisao". Na križu je kazao da je žedan kako bi se "ispunilo Pismo" (Iv 19,28). U 1 Kor 15,3 Pavao za otajstva Kristova života i smrti s iskonskim Vjeroivanjem naznačuje da se sve zbilo "suglasno Pismima". Navedena smo mjesta usput istaknuli da se možda jasnije vidi što je Jeronim imao na pameti tvrdeći da jedino Krist ima svetopisamski ključ.

Po sebi valjda ne bi trebalo izdvojeno ni pribilježiti da je Jeronim prihvatio opći crkveni stav o biblijskoj nadahnutosti. Naveo je da su "svi proroci napisani na poticaj Duha Svetoga". Isti je Duh "govorio" u svim prorocima. Koji put Jeronim kaže da je Pismo nastalo uz pomoć Duha ili

¹³ *In Jn*; PL, 25, 1120B; CCL, 76, 379; SC, 323, 379; *In Is*; PL, 24, 19AB.

¹⁴ *In Os*; PL, 25, 815A; CCL, 76, 1; *In Is*; PL, 24, 19AB.

¹⁵ *In Jn*; PL, 25, 1120B; CCL, 76, 379; SC, 323, 168.

Božje milosti. Također naznačuje da Božja riječ uvijek "silazi do proroka". Jeronim je jednako kazao da je Krist "nadahnuo proroke".¹⁶

Razmišljajući o svetopisamskoj nadahnutosti Jeronim ističe da kod toga ne smijemo imati pred očima "zrak" koji "glas" tjera do "ušiju" svetih pisaca. Kod nadahnuća "Bog govori u duši" nadahnutih "proroka".¹⁷ Jeronim je uporno isticao da proroci nisu govorili u ekstazi. Upotrijebili smo istu riječ kao i Jeronim. Riječ je izvorno grčka. Korijenski znači vanebnost ili nesvijest ili ludilo. Sam Jeronim kaže da "mimo svoje volje govori" tko govori kada se zatekne "u ekstazi". Čovjek "u ekstazi" nipošto "ne zadržava vlast" kada će "šutjeti, a kada govoriti". Radi toga Jeronim naglašava da sveti pisac ne "govori u ekstazi". Ne "govori" kao "bespametni" čovjek. Ne oblikuje "glas bez razuma". Jeronim bilježi da Duhom nadahnuti ostaje "slobodan". Takav "može kada hoće govoriti, a sposoban je i šutjeti". Sveti pisac "razumije sve što kazuje". Što u "viđenju motri, shvaća". Po Jeronimu, proroci "poučavaju druge", ali "i sami razumiju što ostale uče".¹⁸

Iz prethodnoga Jeronim veoma razložito zaključuje da je svekoliko Pismo "puno mudrosti i razumnosti" jer su njegovi autori "shvaćali što su govorili". Jeronim je iskreno bio udivljen pred veličinom, uzvišenošću i obiljem "smisla" koji se nalazi u Bibliji. Za nj se Biblija ukazuje knjigom koja sadržava "duboka otajstva".¹⁹

Jeronim je u svoja biblijska razmatranja upleo znamenitu izreku o čovjeku kao "razumnome biću".²⁰ Tome dodaje da se razumnošću "najviše razlikujemo od ostalih životinja". Uz to kao biljeg za čovjeka napominje činjenicu što "možemo govoriti". Drugim riječima, čovjeku je među ovozemnim živim stvorenjima vlastita razumnost i govor. Jeronim pak vjeruje da se "sva razumnost i riječ" nalazi u "božanskim knjigama". Time kani reći da božanski spisi "sadrže" razumnost koja nužno treba čovjeku i riječ s kojom će kako treba govoriti. To znači da čovjek

¹⁶ *In Os*; PL, 25, 815A; CCL, 76, 1; *In Am*; PL, 990A; *In Jn*; PL, 25, 1120, SC, 323, 166; CCL, 76, 377-379; *In Mic*; PL, 25, 1151C; *In Is*; PL, 24, 20A; *In Mt*; PL, 26, 17A; SC, 242, 60; *In Phl*; PL, 26, 638C.

¹⁷ *In Is*; PL, 24, 20A.

¹⁸ *In Nh*; PL, 25, 1232AB; CCL, 76, 526; *In Hab*; PL, 25, 1274B; CCL, 76, 580; *In Is*; PL, 24, 19B.

¹⁹ *In Is*; PL, 24, 20A; *In Mic*; PL, 25, 1151C; *In Phl*; PL, 26, 638C.

²⁰ *In Eph*; PL, 26, 467C-468C.

obistinjuje svoju bit jedino uz pomoć Božje objavljene riječi u kojoj se nalazi sva mudrost.

Jeronim je, razumljivo, u vlastitim proslovima spominjao egzegetske postupke kojih se držao u svome radu. Tu je o njima kazao malo da bismo ih ovdje duže obrađivali. Tek recimo da naznačuje doslovni smisao, alegoriju, tipologiju, povijesno tumačenje, duhovni smisao i anagoško razjašnjenje. Budući da je Bibliju nadahnuo Duh Sveti jasno je što Jeronim drži da se u njoj kao jedinstvenome djelu posvuda nalazi duhovni smisao. Duh Sveti je nadahnjivao što je duh, smisao i značenje. Jeronim kaže da se u Pismu "sve mora shvatiti duhovno". Svugdje moramo tražiti "smisao".²¹

Istina je da se Jeronim u raznim komentarima kao tumač znao zaustaviti na "povijesnome tumačenju". Ali se i tada trudio u nj "s vremena na vrijeme umiješati cvijet duhovnoga shvaćanja".²² Donosimo i jedan primjer Jeronimova tumačenja "sukladno anagogiji". Čitamo ga u predgovoru za Nahumovu knjigu. Nahum je imao zadaću utješiti naraštaj kojemu je pripadao. Utjeha je temeljna poruka Nahumova proroštva. Jeronim upozorava da se to također dade "anagoški" shvatiti. Utjehu koju naviješta Nahum treba povezati sa "svršetkom svijeta". Kršćani "utjehu" starozavjetnoga proroštva uzimaju za se. Pomoću nje nadilaze i svladavaju "sve što motre u svijetu". Prorok ih tješi i uvjerava da je sve na zemlji "prolazno i propadljivo". Sve je kršćanima poziv da se "pripreme za Sudnji dan". Tu će "protiv svih istinskih Asiraca" pravi "osvetnik biti Gospodin".²³

Iznimnom jednostavnošću i skoro priprosto Jeronim sažima²⁴ nakanu svakoga biblijskog tumača. Riječ je o tome da tumač "pronikne u smisao" koji je svome djelu htio dati svetopisamski pisac. Egzeget se trudi "razumjeti zašto su pisali" biblijski autori. Traži "razlog" koji je svete pisce potaknuo "kazati svoje mišljenje". Pri tome je nužno voditi računa o "različitostima" glede "mjesta, vremena, ljudi i pobuda" koje stoje na "izvorima" različitih spisa. Navedeno pokazuje da je Jeronim svjestan biblijske ukorijenjenosti u okolnostima u kojima su nastajale

²¹ *In Is*; PL, 24, 20B.

²² *In Mt*; PL, 26, 21A; SC, 242, 70.

²³ *In Nh*; PL, 25, 1232B; CCL, 76, 526.

²⁴ *In Eph*; PL, 26, 470A.

različite svetopisamske knjige. Biblija se pojavila u ljudskome vremenu i našoj povijesti.

Jeronim se na poseban način trudio da u svojim komentarskim proslovima kratko obuhvati poruku i nauk djela koje će tumačiti. U tu svrhu kao primjer napominjemo predgovor komentaru Izaijinih spisa. Jeronim čitaoca upozorava da se Izaijina knjiga ne može sažeti u "kratki govor". Tome je razlog jednostavan. To starozavjetno Pismo u sebi "sadrži sva Gospodnja otajstva". Jeronim nabraja rođenje od Djevice kao i to da je Gospodin izvršio sjajna čudesa i znamenja. Uz to drži da je Izaija prerekao da će Krist umrijeti, biti ukopan i uskrsnuti iz podzemlja te biti Spasitelj svih naroda. Jeronim zaključuje da se u Izaijinu djelu nalazi sve što donose ostala Pisma. Tu je "sve što može reći ljudski jezik i shvatiti smrtnička pamet". Sve to "sadrži taj svezak".²⁵

Zaustavimo se s nekoliko natuknica i kod Jeronimova predgovora²⁶ *Poslanici Galaćanima*. Jeronim kaže da je Pavao u svakome svome "govoru" koji je zabilježio u "pismu" ili održao "nazočan" nadasve nastojao kršćane "naučiti" da su "djela drevnoga Zakona dokinuta". Jeronim kod toga izravno navodi proslavu subote, obrezanje, čašćenje prvoga mjesečnoga dana, propise o jelu, dnevna obredna pranja i tri velike židovske svetkovine. Starozavjetni je Zakon prestao kada je nastupila "milost". Jasno je da Jeronim ima na pameti "milost" koja je "evanđelje". Smjesta dodaje da se "milost" ne postiže time što se prinosi "krv" starozavjetnih "žrtava". Milost stječe "vjera duše koja vjeruje". Pavao je tu osnovnu novozavjetnu zasadu "dijelom i drugdje" iznio. Ta mu se misao nametala "dok je drugo radio". Nekako je dolazila "sa strane". Pavao ju je "donekle doticao". U *Poslanici Galaćanima* kao osnovno "na poseban način obrađuje i utvrđuje" prestanak "staroga Zakona" i "uvođenje novoga". Jeronim kaže da isto treba reći o *Poslanici Rimljanima*. Teško da se to Jeronimovo mišljenje daje osporiti. Uistinu mu se ne može ništa zamjeriti.

Sažimljući *Poslanicu Efežanima* Jeronim ističe da Apostol u njoj obrazlaže što je "nadasve tajnoviti smisao" u kršćanskoj vjeri. Tu Pavao razglaba "otajstva koja su bila nepoznata" svim ranijim "vjekovima". Brojni kasniji tumači ponavljaju isto. Inače Jeronim drži da je *Poslanica*

---

²⁵ In Is; PL, 24, 18A-19A.

²⁶ In Gal; PL, 26, 333C-334A.

Efežanima "središnja Apostolova poslanica". Ona je to "redosljedom", ali još više svojim "sadržajem". Poslanica se zbog svoga mjesta bavi iznimno "teškim" i "dubokim pitanjima".²⁷ Ni te se primjedbe ne odriču egzegeti.

Maloj *Poslanici Filemonu*²⁸ Jeronim je u iznimno dugome uvodu uporno i oduševljeno branio nadahnutost, autentičnost i kanonicitet. Osnovni je prigovor poslanici bio da u njoj nema ništa duhovno ni poučno. Tu bi samo bila riječ o stanovitoj brizi za "potrebe" ovoga našega neznatnoga i sitnoga "tijela". To pak ne bi tražilo nadahnuće. Jeronim je uzvratio da je smiješno i neosnovano "tvrditi" da Duh Sveti smjesta "odilazi ako nešto malo stojimo na usluzi tjelesnim potrebama". Uostalom, tu poslanicu "ne bi nikada sve crkve čitavoga svijeta prihvatile da se nije smatralo da pripada apostolu Pavlu".

Jeronim je bio svjestan opsežnosti biblijskih knjiga. Znao je da svakome "nedostaje riječi" da može Bibliju razjasniti. Ipak je želio da u poduzetome obrazlaganju "ništa ne ponestane s obzirom na smisao."²⁹ Tumačenju je zadaća pronaći značenje tumačenoga djela. Jeronim je nastojao svoje komentare pisati dotjeranim i skladnim "tijekom".³⁰ Očito je da pod tim podrazumijeva stil. U svakome slučaju, Jeronim je bio uvjeren da je sve "dao što je imao".³¹ Sebi nije ništa pridržao. Istina je da neki patrolozi misle kako Jeronimovo sve nije puno. Naš nas je rad osvjedočio u suprotno. Uostalom, od ogromnoga je Jeronimova komentatorskoga pothvata obrađen uistinu neznatni dio. Razumije se da nas nipošto ne čudi kada Jeronim trajno naglašava kako neprestano treba "čitati Pisma". To je "kudikamo bolje" nego se naprezati da se "uvećava i nagomilava bogatstvo".³² Svijet je pun svakojakih "nevolja" i "vrtloga". Mudar čovjek "u ovome životu" samo tako uspijeva zadržati "ravnotežu" ako se posveti "razmišljanju o Pismima" i ako želi steći njihovo "znanje". Svakako Jeronim smatra da je to u poteškoćama "prvo pomagalo".³³ Ovaj je život "crveno more". Preko njega se može "preploviti" ako nas prati

²⁷ *In Eph*; PL, 26, 470B-471C.

²⁸ *In Phl*; PL, 26, 635-638D.

²⁹ *In Jr*; PL, 24, 705A.

³⁰ *In Mt*; PL, 26, 22A; SC, 242,70.

³¹ *In Ab*; PL, 25, 1098A; CCL, 76, 350.

³² *In Eph*; PL, 26, 469A.

³³ *In Eph*; PL, 26,467C.

zvuk “timpana božanskih svezaka”. Pismo je kao “lijek” sposobno zacijeliti svaku “ranu”³⁴ koju nam nanese ovozemni vijek.

Možda zaslužuje naznačiti Jeronimovu dosta kritičnu napomenu³⁵ kojom je popratio Habakukove riječi iz Hab 1,2-4. Naveo ih je već u proslavu. Jeronim veli da se prorok “usudio” na tome mjestu kao “nitko” drugi samoga Boga “pozvati na raspravu” o “pravednosti”. Habakuk je pred Boga stavio pitanje “zašto se u ljudskim odnosima i u tijeku ovoga svijeta događa u zbivanjima ogromno bezakonje”. Jeronim to pitanje smatra “presmionom riječi” koja bi “na neki način” bila riječ čovjeka koji “huli”. Jeronim dodaje da se navodom u Hab 1,2-4 zapravo “vlastiti Stvoritelj poziva na sud”. Jasno je da je taj postupak rasprava koju vodi “lomljivi sud protiv lončara”. Pita “zašto se tako ili tako zbiva” što se događa. Nema dvojbe da se Jeronim zbog Post 2,7 u svome predgovoru služi usporedbom “suda” i “lončara”. Bog je čovjeka sazdao od “praha zemaljskoga” (Post 2,7). Jeronim također zna da u Iz 45,9 piše: “Jao onome tko raspravlja sa svojim Stvoriteljem, a sud je među glinenim sudovima. Kaže li glina lončaru: Što radiš?” Ovdje moramo navesti i ovu Božju riječ: “Evo, kao ilovača u ruci lončarevoj i vi ste u mojoj ruci” (Jr 18,6). U pozadini se Jeronimova razmatranja jednako nalazi Pavlova izreka u Rim 9,20. Jasno je da bi tek pomno čitanje Jeronimova komentara³⁶ za Hab 1,2-4 pružilo puno razjašnjenje njegova navedenoga suda o Habakukovu mjestu. U svakome smo slučaju sigurni da Jeronim proroku ne spočitava “hulu” makar su riječi na početku Habakukova proroštva nekako tako zvučile.

* * *

Jeronimovi su proslavi puni najrazličitijih podataka. Mi smo zaista naveli samo neke. Razumije se da je Jeronim drukčije pisao komentare nego se danas pišu. Premda je pisao znanstveno, ipak mu je prva i neposredna nakana bila duhovno dobro njegova čitatelja. Razjašnjavao je Pismo da se čitatelj može njime korisnije i plodnije hraniti. Tako je Jeronim prije svega i posvuda duhovni pisac. Uopće ga nije zanimala puka učenost.

---

³⁴ *In Gal*; PL, 26, 331B.

³⁵ *In Hab*; PL, 25, 1273C-1274 A; CCL, 75, 579-580.

³⁶ *In Hab*; PL, 25, 1275A-1277A.

R é s u m é

PROLOGUES ÉCRITS PAR SAINT JÉRÔME POUR SES
COMMENTAIRES BIBLIQUES

M a r i j a n M a n d a c

L'auteur de l'article qui précède a examiné dans son travail les fameux prologues écrits par saint Jérôme pour ses commentaires bibliques de l'Ancient et du Nouveau Testament. Les textes dont il s'agit ici sont indiqués en détail dans la première note explicative. On sait, par ailleurs, la valeur extraordinaire des préfaces de Jérôme si nous voulons le connaître comme personnalité et écrivain. Ces préfaces débordent vraiment des renseignements de toute sorte. Déjà dans ses préambules saint Jérôme explique ce qu'il appelle la *lex commentariorum*, l'*argumentum* du livre commenté et précise ce qu'est l'inspiration par rapport à l'extase. L'auteur a mis dans son article particulièrement en relief le beau principe de Jérôme d'après lequel *ignoratio Scripturarum ignoratio Christi est*.

Jérôme répète bien souvent que la Bible est un *liber signatus*. La clé en est uniquement le Christ. Les serva ne peuvent pas fructueusement lire l'Écriture car ils ne connaissent pas encore le Sauveur. Mais les Juifs eux-mêmes sont aussi ignorants des Écritures parce qu'ils ont rejeté le Messie. Il reste par conséquent que ce sont seulement les chrétiens qui comprennent valablement et comme il faut le livre de Dieu.

Jérôme a très brièvement indiqué dans ses préfaces les différentes méthodes exégétiques dont il va se servir dans ses commentaires. Ce sont notamment: l'exégèse littérale, l'exégèse spirituelle, la typologie, l'allégorie et l'anagogie. Jérôme n'oublie jamais de signaler tout ce qu'il a lu avant d'aborder sa propre explication. Il énumère consciencieusement les auteurs ecclésiastiques et profanes qu'il avait devant les yeux quand il composait son livre. Jérôme se souvient même de ses maîtres hébreux. Il est aussi vivement conscient que la pureté du cœur est la *conditio sine qua non* d'un véritable exégète biblique. Jérôme implore humblement le secours de la prière des autres et il prie personnellement afin de pouvoir convenablement mener au bout son oeuvre. Jérôme est, sans contredire, l'écrivain de la plus haute spiritualité.